

Németország ébredése az amerikai álomból?

A német–amerikai kapcsolatok Obama elnöksége alatt

Tamási Anna

Gazdasági és geopolitikai értelemben egyaránt a német–amerikai szövetség vált a transzatlanti kapcsolatok tengelyszögévé a 21. században. Barack Obama hivatalba lépésétől a németek nem csupán a két ország kapcsolatainak új szintre emelését, hanem világpolitikai kurzusváltást is vártak. Obama célja az volt, hogy helyreállítsa az egységes amerikai–német álláspontoknak a közös értékek és érdekek mentén történő formálását, hogy így nyerje meg Európa vezető hatalmának az amerikai célok melletti támogatását. Az időnkénti nézetkülönbségek ellenére Merkel a legmegbízhatóbb kapcsolattá vált Obama számára, és ezek az évek megfelelő és stabil alapot fektettek le a kétoldalú kapcsolatokban. Hogy maradéktalanul beváltotta-e az Egyesült Államok 44. elnöke a német szövetségese minden hozzá fűzött reményét? Változott-e az USA külpolitikája Németország felé Obama elnöksége alatt? Mik lettek ennek következményei a két ország viszonyára nézve? Az alábbi tanulmány ezekre a kérdésekre keresi a választ.

In both economic and geopolitical terms, the German–American alliance became a key axis of transatlantic relations in the 21st century. With Barack Obama taking office, the Germans were not only expecting the relations between the two countries to rise to a new level but also a shift in America's course in world politics. Obama's aim was to restore a common standpoint between the United States and Germany based on their shared values and interests in order to win the support of Europe's leading power for the American goals. Despite the sometimes tense relationship Merkel became the most trusted partner of Obama and his presidential years have laid a sound and stable foundation for the German–American relations. Did the 44th President of the United States redeem all of his German ally's hopes? Did U.S. foreign policy change towards Germany under Obama's presidency? What were its implications for the relationship between the two countries? The following study seeks to answer these questions.

* * *

Az Amerikai Egyesült Államok részéről a német újraegyesítést vegyes érzelmek övezték. Az elvárások egyfelől toronymagasak voltak: úgy gondolták, Németország mintegy varázsütésre maga mögött hagyja megosztott és önkorlátozó múltját, s azonnal kész lesz természetes magabiztossággal

fellépni az USA oldalán mint „partner a vezetésben”. Másfelől azonban számos ellenzője is akadt az új, nagy Németországnak, s igazán csak a posztjugoszláv háborúk idején vált meghatározó nézetté, hogy a több Németország jobb lenne Amerikának és a világnak. Az újraegyesített Németország lépésről

lépésre magáévá tette azt a vezető szerepet a nemzetközi és európai politikában, amely 1989-ben még elképzelhetetlen lett volna. Amerikai szemszögből ugyanakkor egy fontos dolog továbbra sem változott: Németország vonakodása a katonai szerepvállalástól.¹

A 2001. szeptember 11-i terrortámadások új fejezetet nyitottak a kapcsolatok történetében, melynek sarokkövéként Gerhard Schröder kancellár a „feltétlen szolidaritást” jelölte ki. A két ország viszonyában azonban fordulópontot jelentett az iraki háború: az Egyesült Államok beavatkozásával a német kormány nem értett egyet, s az ENSZ BT jóváhagyása híján távol is maradt az akciótól. Schröder pedig nemcsak hogy a német olvasatban túlzottan támadóvá és unilaterálissá vált amerikai külpolitikai döntések, de a túlon túl kapitalista és fogyasztásorientált amerikai életstílus kritikusává is vált. A kancellár ezt az Amerikát állította szembe a „német úttal”, amely egyrészt a versenyképességet, valamint az egyenlőséget és a környezeti fenntarthatóságot egyszerre előtérbe helyező társadalmi, gazdasági modell alapján szerveződött, másrészt a transzatlanti szövetségétől eltérő, annak alternatívájaként szolgáló nemzetközi együttműködések preferáló politikai megközelítést képviselt. A kapcsolatokban jelen lévő feszültség alapjául tehát az eltérő érdekek mellett alapvető értékrendbeli különbségek is szolgáltak, így az az általános benyomás uralkodott, hogy az erős és stabil transzatlanti kapcsolatok immár nem megkérdőjelezhetetlenek. Schröder kancellársága idején

jelentek meg először nyíltan a „német nemzeti érdekek”: azaz az ország túljutott a második világháború okozta lelkiismereti traumán, s megtörtént az első elmozdulás a nagyhatalmi szerep felvállalása felé. Az érdekek nyílt artikulációja és követése pedig nemegyszer az Egyesült Államokkal való konfrontációhoz vezetett, feszültséget gerjesztett a felek között. Washingtonban nehezményezték, hogy Schröder, a NATO-t háttérbe szorítva, egy önálló európai védelmi mag kialakítása irányába tett lépéseket. Az aggodalmaik csak akkor csitultak, amikor a 2005-ös választási győzelmet követően az Angela Merkel kancellár vezette nagykoalíciós kormány a koalíciós szerződésébe belefoglalta, hogy a terrorizmus elleni harc során nem zárható ki a német katonai részvétel.²

A német–amerikai kapcsolatok jövője szempontjából új reményt jelentett Barack Obama amerikai elnökké választása. Az új elnök hivatalba lépését óriási várakozások övezték mind a német politika, mind a közvélemény részéről. Amikor Obama 2008-ban, még elnökségi kampánya során Berlinbe látogatott, a kétszázézes tömeg sztárként fogadta: azt remélték, hogy hosszú idő után ő lesz az első olyan amerikai politikus, aki – szakítva a Bush-érában követett irányvonalal – érdemi változást hoz a nemzetközi politikába és a két ország közti viszonyba. Az elődje, George W. Bush ugyanis két háborút kezdett (Afganisztánban és Irakban), s ahogy a megbízatása a végéhez közeledett, a németek csupán 14 százaléka gondolta úgy, hogy az amerikai

elnök képes megfelelően kezelni a világ ügyeit. Obama reményt keltett Németországban, hogy e konfliktusok véget érhetnek, és a transzatlanti kapcsolatok is javulni fognak. Elnökségének első évében a németek 94 százaléka szavazott bizalmat neki.³

A németek nem csak a két ország közti kapcsolatok javulását várták az új elnöktől. Az elvárásaik listája meglehetősen hosszú volt: Obamától várták, hogy új lendületet ad az elakadt klímapolitikai folyamatnak és a nonproliférációs törekvéseknek; koordinált módon megoldja a pénzügyi válságot; megerősíti a nemzetközi szervezeteket és multilaterális együttműködéseket; kevésbé agresszív, ugyanakkor unilaterális megközelítést képvisel a terrorizmus elleni küzdelemben; befejezi az elődje által kezdett iraki és afganisztáni háborút; az emberi jogok éllovasaként bezárja a guantánamói börtönt; újfajta viszonyt alakít ki az iszlám világgal; keresi a kiegyezés lehetőségét Oroszországgal; és javítja a kapcsolatokat Kínával.⁴ A német kormány és közvélemény lényegében tehát kurzusváltást várt az új adminisztrációtól a világpolitikában. Obama elnökségének első hónapjai így az „elvárásmenedzsment” jegyében teltek.⁵ Az új elnök személye azt a reményt keltette, hogy az amerikai és a német értékek jobban összhangba kerülnek, azonban ezt a realitások nyelvére lefordítani már korántsem bizonyult egyszerűnek.

Külpolitika: nagy várakozások, mérsékelt realitás?

Az Obama-adminisztráció stratégiai orientációját vizsgálva elmondhatjuk, az az amerikai vezetés újradefiniálásának és újralegalizálásának egyfajta kísérleteként értelmezhető. Érzékenyen reagál a külföldi beavatkozó lépésekre, különösen a katonai erő alkalmazására, főleg az aszimmetrikus konfliktusokban megfizetendő ár és limitált hatékonyság tekintetében. Hivatalba lépésekor Obama kijelentette, hogy „a terrorral szembeni globális háború” amerikai kurzusa aláásta azokat az értékeket, amelyek erőssé tették az Egyesült Államokat. E kijelentése joggal ébresztett reményt Berlinben a közeledésre, ám az USA morális tekintélyének a helyreállítása, s így a németek által is preferált *soft power*nek a külpolitikai eszköztáron belüli kiemelt alkalmazása a vártnál nehezebben volt átültethető a politikai gyakorlatba.⁶

Mindazonáltal Obama célul tűzte ki, hogy ismét a közös értékek és érdekek mentén formálódó, egységes álláspontot képviseljen az USA és Németország, s így az Egyesült Államokról kialakított új, pozitív képpel nyerje meg a német kormányt az amerikai célok támogatójának. Ahogy a 2008-as berlini beszédében a számos kezelésre váró globális probléma felsorolását követően hozzátette,

Az a nézet, hogy Amerika inkább a része annak, ami elromlott a világunkban, mintsem egy olyan erő, amely segítségünkre van a javulásban, túlságosan is elterjedté

vált Európában. Amerikában pedig egyesek kigúnyolják és letagadják Európának a biztonságunkban és jövőnkben játszó szerepének a fontosságát. Mindkét nézet híján van az igazságnak: az európaiak ma új terheket és több felelősséget vállalnak a világ válságos részein; ugyanakkor, akárcsak a múlt században épült amerikai bázisok, melyek máig védik e kontinens biztonságát, országunk a mai napig nagy áldozatokat hoz a szabadságért szerte a világon. Ebben az új évszázadban az amerikaiaknak és az európaiaknak egyaránt többet kell tenniük, nem pedig kevesebbet... Függetlenül attól, hogy milyen nagy vagy erős, egyetlen nemzet sem képes leküzdeni ilyen kihívásokat egyedül.⁷

Ezzel tulajdonképpen partnerségre szóló felhívást intézett a német vezetéshez, de világosan megfogalmazta a szövetségesével szembeni elvárásait is.

Obama ígéretet tett továbbá külpolitikájának a multilateralizmus irányába történő fejlesztésére. Ez az ígéret is különös fontossággal bírt, mivel egyrészt a többoldalú kapcsolatok építése a német külpolitikai stratégia központi elemét jelenti mind a mai napig, másrészt azt a reményt ébresztette a német vezetésben, hogy nagyobb befolyása lehet az amerikai politikára. Obamának az unilaterális fellépés helyett a multilateralizmus melletti elköteleződése számos alkalommal megmutatkozott. Az iraki háborút egyoldalúnak, megelőzőnek, illetve a nemzetközi jog alapvető szabályait több ponton is megsértőnek nevezte, míg – ellenpéldaként

felhozva – az afganisztáni akciónak az ENSZ általi támogatottságát, széles körű nemzetközi koalícióban való megvalósulását hangsúlyozta, illetve kiemelte, hogy az az USA ellen végrehajtott támadásra adott válaszlépés volt. Míg az iraki akciót „választott háborúnak”, addig az afganisztáni bevetést „szükségszerű háborúnak” titulálta, s ezt a 2009-es kairói beszédében is hangsúlyozta: „Hét évvel ezelőtt az Egyesült Államok széles körű nemzetközi támogatás mellett kezdte üldözni az al-Káidát és a tálibokat. Nem választás alapján, hanem a szükségszerűség miatt mentünk.”⁸

Obama a nemzetközi együttműködésre és koalícióépítésre alapuló külpolitika iránti elköteleződését artikulálta a nukleáris lefegyverzés, a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem, valamint Irán, illetve Észak-Korea kapcsán is. Mindez pozitív fogadtatásra talált Berlin részéről; az amerikai elnök politikai programjában szereplő erőteljesebb multilaterális orientáció ugyanakkor egyben a nagyobb felelősségvállalásra, a költségek jobb megosztására vonatkozó felszólítást is jelentett a szövetségesek, így Németország felé.

A cselekvés szabadságának a megőrzése mindazonáltal az amerikai külpolitika egyik sarokköve maradt Obama elnöksége alatt is, így – a kezdeti nyilatkozatokkal ellentétben – az Obama-adminisztráció mégsem tett komoly erőfeszítéseket a formális intézmények alkalmazására – ellenkezőleg: az informális, *ad hoc* csatornákat, fórumokat részesítette előnyben. A nemzetközi intézményi kötelezettségvállalások

kongresszusbeli ratifikálhatósága szintén nagyon alacsony maradt, s az intézményes multilateralizmus irányába csak minimális elmozdulás volt keresztülvihető. Obama elnökségének évei világosan megmutatták, hogy – a németek várakozásaival ellentétben és legnagyobb csalódottságára – az amerikai külpolitikában a multilateralizmus alig több mint eszköz, a nemzetközi intézmények tehát csak addig bizonyulnak hasznosnak, amíg segítenek a költségek csökkentésében, és legitimálják a külpolitika tevékenységét, anélkül hogy korlátoznák azt.⁹

Az Obama-adminisztráció megszabadult ugyan a „globális háború a terror ellen” kifejezéstől, de nem vetette el a háborús paradigmát. Az al-Káida és társult erői – illetve tulajdonképpen majdnem minden erőszakos iszlamista csoport – elleni küzdelem folytatódott. A kormányzat azzal érvelt, hogy ez a fegyveres konfliktus nem bír földrajzilag korlátozott jelleggel, de ezt az érvet erőteljesen vitatta a nemzetközi jog, és legitimitását az USA német szövetségese is megkérdőjelezte. E legitimációs vita következtében az amerikai katonai műveletek az Obama terrorellenes fellépésének szinte védjegyévé vált drónháború irányába tolódtak el, amely a német fél részéről esetenként zúgolódást, de legalábbis aggodalmat váltott ki.¹⁰ Általánosságban kijelenthető, hogy Obama végül nem távolodott el olyan jelentős mértékben a Bush alatt megkezdett terror elleni küzdelemtől, mint ahogy azt a választási kampányában ígérte. Az azonban igaz, hogy óvatosabban bírálta el a lehetőségeket és

kihívásokat, mint elődje – mindenekelőtt a „túlfeszítéstől” való félelemből.

2011 ugyanakkor konfliktusos időszakot hozott Németország és az Egyesült Államok kapcsolatába, mivel a németek tartózkodtak a Moammar al-Kaddáfi rezsimjével szembeni líbiai beavatkozásban való részvételtől. Berlin számára az iraki akció tanulságai szolgáltak alapul e döntés meghozatalához, s ezt Guido Westerwelle külügyminiszter számos alkalommal hangsúlyozta is, miközben igyekezett háritani a Németországot a tradicionális szövetségesei cserbenhagyása, a „soha többé egyedül” doktrína megtagadása miatt ért vádakát. A líbiai beavatkozástól való tartózkodása ellenére Németország kulcsszerepet játszott az EU mediterrán politikájának a reformjában, és geostratégiai ambíciói és kapacitásbeli hiánya ellenére egy aktívabb és függetlenebb regionális politikát gyakorol a térségben az „arab tavasz” eseményei óta.

Westerwelle külügyministersége alatt ugyanakkor jól látszott a német külpolitika egyik korábban is tapasztalt jellegzetessége: habár Németország gyakorta részt vállalt bizonyos katonai műveletekben, azt csak hosszas vonakodás után tette meg, így a közvélemény szemében akadékoskodó szövetségesként jelent meg. Berlin vonakodása így sokszor elfedte a lényegét: hogy Németország általában igenis aktív teherviselő a konfliktusrendezésben, és a gyakorlatban az Európai Unió országai közül csak az Egyesült Királyság előzi meg a szerepvállalás mértékében. Ennek felismerése

hamarosan Berlinben is megtörtént, és a 2013-ban megválasztott új nagykoalíciós kormány már sokkal nyitottabban reagált a Maliban állomásozó kiképző kontingens létszámának növelésére vonatkozó francia és uniós igényre, valamint gyors döntés született a szíriai beavatkozás kapcsán is.¹¹

Berlin és Washington között történt tehát némi közeledés a biztonságpolitikai kérdésekben: a gyors nemzetépítés idealista reményét az Egyesült Államokban is egy realistább megközelítés váltotta fel. Ennek megfelelően a felek vagy a kényes területekről való kivonulás mellett döntöttek, vagy pedig a be nem avatkozás politikáját választották. Mégis, amikor Obama 2013 júniusában ismét Berlinbe látogatott, lényegesen kisebb lelkesedés fogadta, mint 2008-ban.¹² A németek a Bush-éra óta ekkor tekintettek először komoly fenntartásokkal Washington felé. Guantánamo bezárása egy pártközi kongresszusi ellenállásba ütközött, s azt Obama nem merte megkerülni egy vezetői döntéssel; az „arab tavasz” eseményei nem hozták meg a várt észak-afrikai demokratizálódást; és aggodalmat okoztak az amerikai dróntámadások is. Azonban míg ezek elsősorban külpolitikai problémát jelentettek, addig a 2013 nyarán kirobbant kémkedési botrány a két szövetséges fél viszonyát alapjaiban kérdőjelezte meg.

A német *Der Spiegel* írta meg, hogy az Amerikai Nemzetbiztonsági Ügynökség (*National Security Agency*, NSA) lehallgatta Angela Merkel német kancellár mobiltelefonját, és megfigyelőközpont

működtetett a berlini amerikai nagykövetség épületében, valamint évtizedeken keresztül megfigyelte a kancellári hivatal tevékenységét.¹³ A lehallgatási botrány sokkolta a német közvéleményt, és sokak számára megkérdőjelezte a két ország barátságát, s ennek a német kancellár levélben hangot is adott: „A barátok közötti kémkedés nem járja”.¹⁴ Az Allensbach Intézet 2014-es felmérése szerint a megkérdezettek 54 százaléka az eset miatt csaldott az Egyesült Államokban, és csak 35 százalék értékelte továbbra is megbízható partnerként az USA-t, s 20 százalék tartotta megfelelőnek Barack Obama elnöknek a nemzetközi ügyekben való fellépését. A Pew Kutatóközpont felmérése arra mutatott rá, hogy egy évvel később már a németek 50 százalékában újra pozitív kép élt az Egyesült Államokról, és 40 százalék gondolta úgy, hogy az amerikai kormány kellően tiszteletben tartja a polgári jogokat. A bizalom tehát lassan kezdett helyreállni: 2016 áprilisában a németek 58 százaléka tartotta megbízható partnernek az Egyesült Államokat.¹⁵

Az elmúlt években a német–amerikai kapcsolatokat érintő viták középpontjában társadalmi szinten két alapvetés állt: egyrészt a felek befelé fordulási vágya, másrészt pedig a német félnek a nagyobb globális felelősségvállalástól való vonakodása. A nagyobb nemzetközi kötelezettségvállalás kérdésében az amerikai és a német közvélemény álláspontja azonos: az ország belső ügyeinek kezelését tenné az első helyre. A Bertelsmann Alapítvány és a Pew Kutatóközpont 2015-ben végzett közös

felmérése szerint a németek csupán 25 százaléka gondolja úgy, hogy hazájuknak aktívabb katonai szerepet kellene vállalnia a világ békéje és stabilitása fenntartása érdekében, míg 69 százalék szerint a történelmi múltja miatt Németországnak csak korlátozottan szabad katonailag fellépnie a nemzetközi porondon. Az amerikaiak viszont aktívabb katonai szerepvállalást várnának a német féltől, különösen az ukrán válság kapcsán: úgy vélik, hogy ott sem az EU, sem pedig az USA nem lép fel elég szigorúan Oroszországgal szemben.¹⁶

Az Egyesült Államok és a Németország vezette Európai Unió az ukrán válság során nagy óvatossággal járt el, s a konfliktus békés feloldását szorgalmazta. Obama a válság kirobbanásától kezdve fontos partnerként tekintett Angela Merkelre, kiváltképp mivel a német kancellár még működő tárgyalási csatornákkal rendelkezik Moszkva irányába. Így ez alkalommal az USA nem egyedül vállalta a vezető szerepet egy válság menedzselésében, mint a kilencvenes évek balkáni háborúiban, hanem Németországgal, Európa új vezető hatalmával karöltve.¹⁷ Bár az amerikai elnök és a német kancellár egyetértett abban, hogy távol kell tartani a nyugati csapatokat attól a területtől, ahol Oroszország egyértelmű és elsőprő katonai dominanciát élvez, azáltal, hogy Merkel elhagyta a szokásos, háttérből irányító szerepét, Németország a második világháború óta először vállalta Európa vezetését mint geopolitikai értelemben vett győhatalom.

A két vezető egyetértett abban is, hogy az orosz agresszió ellensúlyozására a Nyugatnak a hosszú távú gazdasági, pénzügyi hatalmát kell kijátszania Oroszország katonai erőfölényével szemben.¹⁸ Így Németország nemcsak az ukrán válság megoldásában, de a Nyugat Oroszország-politikájának jövőbeni definiálásában is az USA első számú partnerévé emelkedett. A válság kiválóan megmutatta a német külpolitika erősségét, nevezetesen: professzionális fellépési képességét a diplomácia és a gazdaság területein. A konfliktus ugyanakkor rávilágított Európa vezető hatalmának gyengeségére is: az amerikaiak által is oly sok esetben kifogásolt katonai dimenzió hiányára.

Németország a 2014-es krími annexiót követően bekapcsolódott a NATO-nak a balti térségbeli megerősítő intézkedéseibe, valamint a walesi NATO-csúcson kötelezettséget vállalt a védelmi kiadásainak a GDP 2 százalékára emelésére. Washingtonban is egyre kevésbé elfogadott a történelmi múltra és a speciális német mentalitásra hivatkozás mint a tartózkodás politikájának argumentuma. Kimondva vagy kimondatlanul, de az Egyesült Államok elvárja, hogy Németország vállaljon szerepet a világ stabilizálásában, mégpedig gazdasági súlyának megfelelő mértékben.

Az elmúlt időszak világpolitikai eseményei – így az Egyesült Királyságnak az EU-ból való kilépés melletti döntése, a szíriai polgárháború, az Iszlám Állam jelentette fenyegetettség, a Németországban is megjelent terrorcselekmények és a

migrációs válság – mind hozzájárultak a bizonytalanság, a sebezhetőség érzésének eszkalációjához, s azt az amerikai elnökválasztás eredményét követő agyályok csak tovább erősítik. Mindezek alapján nem meglepő, hogy a német politikai vezetés és a társadalom részéről egyre nagyobb támogatottságot élvez a védelmi kiadások emelésének a gondolata, így a NATO által meghatározott (a GDP 2 százalékát kitevő) hozzájárulási érték elérése.¹⁹ Németország ugyanakkor továbbra is gazdasági hatalomként, nem pedig a klasszikus nagyhatalmi értelemben vett geopolitikai szereplőként határozza meg önmagát, így stratégiai érdekeit is az ország exportfüggő gazdasága befolyásolja.

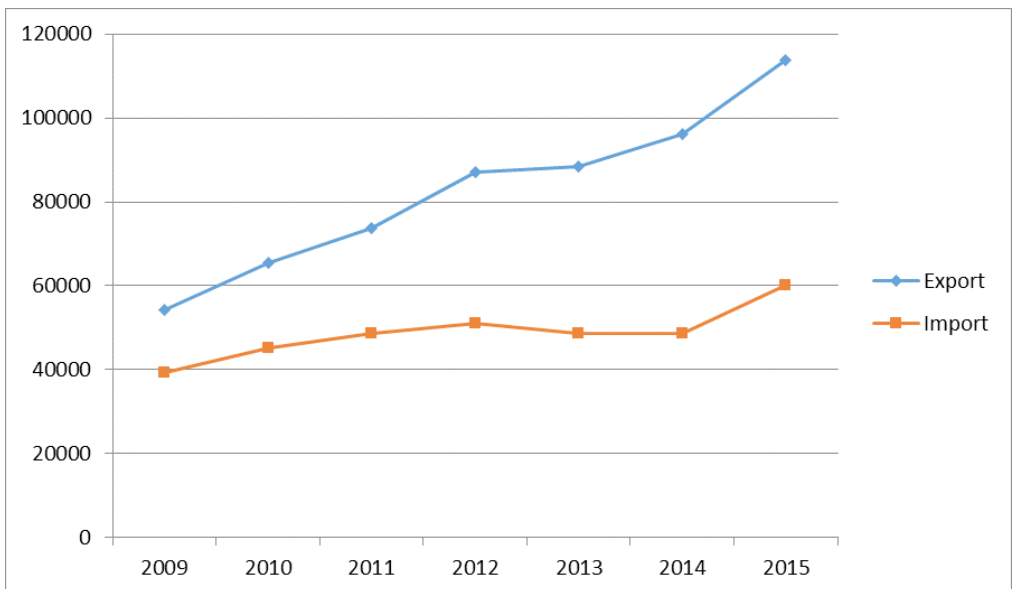
Gazdasági kapcsolatok: vegyes érzelmek

A gazdaság az a terület, ahol a német–amerikai kapcsolatok leginkább vegyes képet mutatnak. A két ország egymás kiemelt kereskedelmi partnere, jelentős mértékben fektetnek be egymás gazdaságába, s egyaránt elkötelezettek a nyílt nemzetközi gazdasági rend mellett.

A német Szövetségi Statisztikai Hivatal adatai szerint 2015-ben az Egyesült Államok volt a németek legfontosabb kereskedelmi partnere, míg az USA kereskedelmi partneri listájában Németország az ötödik helyen szerepel. A két ország közti árukereskedelem teljes értéke elérte

1. ábra²⁰

A két ország közti kereskedelem forgalma 2009–2015 között (1000 euróban)

a 174 milliárd eurót. Az Egyesült Államokba irányuló német export 113,7 milliárd eurót tett ki: az USA az első számú felleveőpiaca a német exporttermékeknek általában is, de különösen a gépek és szállítóeszközök termékfőcsoport termékeinek. Az Egyesült Államokból Németországba érkezett áruk értéke 2015-ben 59,3 milliárd euró volt.²¹ A kereskedelmi kapcsolataik legfőbb hajtóerejét a mindkét oldalon jelentős mértéket elérő kölcsönös befektetéseik jelentik. 2015-ben az Egyesült Államokban a német közvetlen befektetések értéke elérte a 255 milliárd dollárt, míg az amerikaiaké Németországban 108 milliárd dollár volt. A német cégek amerikai leányvállalatai több mint 670.000 főt foglalkoztatnak Amerikaszerte.²²

Ugyanakkor a német vezetésben megjelent a gazdaságukban megmutatkozó amerikai vállalati dominancia miatti aggodalom, és úgy érzik, hogy az USA egyfajta „gazdasági hadviselést” folytat Németországgal szemben. Ez utóbbi érzést erősítette egyrészt az amerikai igazságügyi minisztérium által a Deutsche Bankra kirótt bírság ténye, másrészt pedig a közvélemény azon aggodalma, hogy a TTIP-megállapodás következtében az Egyesült Államok az alacsonyabb amerikai sztenderdeket importálta volna Németországba, és beavatkozott volna a német jogszabályi rendszerbe. Harmadrészt, a digitalizációnak a – Németország által is erőteljesen szorgalmazott – térnyerésével párhuzamosan megjelentek azok a félelmek, hogy a „nagy adat” (*big data*) nemcsak hogy megsérti a német

magánszférát, de az abból élő cégek (mint a Google, az Apple vagy a Facebook) arra (is) használják majd a jelentős pénztartalékaikat, hogy megvásárolják az olyan ikonikus német cégeket, mint pl. a BMW.

Ráadásul Obama elnökségének első ciklusa alatt Berlin és Washington nem tudott egyetérteni sem a fiskális és monetáris politikák, sem a globális gazdasági válságra adandó válasz tekintetében.²³ Az Obama-adminisztráció kritikával illette Németországot, mivel az amerikai álláspont szerint annak a válságkezelés érdekében tett lépései túlzottan óvatosak voltak, valamint vonakodott megtenni a bankszektor helyreállításához szükséges intézkedéseket. Obama arra próbálta sarkallni Merkelt, hogy a német gazdaságot kölcsönökkel ösztönözze, ám a kancellár annak érdekében, hogy Európa politikai cselekvőképességét helyreállítsa, tartott a konszolidált gazdaságpolitikai megközelítés mellett.²⁴

Az Európai Unió és az Egyesült Államok közötti szabadkereskedelmi (TTIP-) tárgyalások kapcsán is eltértek a prioritást élvező érdekeik, és azok társadalmi megítélése is rendkívül vegyes képet mutatott. Németország fékezne az amerikai agrár- és kultúrpolitikát, a németek aggódnak a termék- és a szociális standardok romlásának lehetősége, az adat- és klímavédelmi kérdések miatt, de az Egyesült Államokkal való kereskedelem fellendítésével kapcsolatos általános attitűd mégis pozitív volt, jóllehet csak kisebb mértékben, mint 2014-ben – derül ki a Bertelsmann Alapítvány 2016-ban megjelent felméréséből. Továbbá kiderült,

hogy a németek többsége ellenzi a szabadkereskedelmi megállapodás megkötését: 33 százalékuk van negatív véleményrel az egyezményről, s csupán 17 százalék tartaná jó dolognak azt.

Az USA-ban a vélemény még inkább megoszlott: 15 százalék támogatja, míg 18 százalék ellenzi a megállapodást. A megkérdezettek jelentős hányada – Amerikában 46, Németországban 30 százalék – érzi úgy, hogy nem rendelkezik elegendő információval a tárgyalások részleteiről. 2014-ben ezzel szemben a németeknek még 55, az amerikaiaknak pedig 53 százaléka vallotta magát TTIP-pártinak, az ellenzők aránya pedig 25, illetve 20 százalék körül mozgott. Érdekes eredmény továbbá, hogy a megkérdezettek 42 százaléka tartaná a megállapodást az USA szempontjából előnyösnek, míg az EU szempontjából csak 4 százalék, 26 százalék pedig kölcsönös előnyöket remél tőle.²⁵

Bár Merkel kancellár 2015 márciusában kijelentette, hogy a német kormány minden támogatást megad a TTIP-tárgyalásoknak az év vége előtt történő lezárásához, a megállapodást Obama elnökségének végéig nem sikerült tető alá hozni.

Értékelés, jövőbe tekintés

A német közvélemény nagy része könnyedén azonosulni tudott Obama progresszív napirendjével. Pozitív fogadtatásra talált, hogy az elnök kivonta az amerikai csapatok nagy részét Afganisztánból és Irakból, képes volt szélesíteni az

egészségügyi ellátás körét, és elköteleződött a klímaváltozás elleni harc mellett. Jóllehet a személyét övező eufória halványult valamelyest a hivatalba lépése óta, s még ha nem is teljesítette be minden hozzá fűzött reményüket, amikor 2016-ban búcsúlátogatásra Berlinbe érkezett, mégis sokan tartották megfelelőbbnek őt az elnöki posztra, mint akár elődjét, George W. Busht, akár utódját, Donald Trumpot.²⁶

Obama nagy várakozásokat ébresztett, melyeknek végül nem volt képes maradéktalanul megfelelni, ez azonban kevésbé a saját hibájának, sokkal inkább a politikai rendszerre nehezedő és sokszor azt blokkoló, súlyos szociális és gazdasági problémáknak a következménye volt. Míg az amerikai vezetés Bush alatt erőteljesen a terror elleni háborúra koncentrált, addig Obama vezetési elképzelései meghaladták ezt a koncepciót. Azáltal, hogy vezető szerepre törekedett a klímapolitika, a nukleáris lefegyverzés és nonprolifерáció területén, az Obama-adminisztráció világos és pozitív jelzést küldött az erőteljesen globalizációmentesmentre fókuszáló német szövetségésének, ám a megnövekedett elvárásoknak végül nem tudott maradéktalanul megfelelni.²⁷

Egy évtizeddel ezelőtt Merkel volt az az európai vezető, aki mindent megtett az EU és az USA közti kereskedelmi tárgyalások megkezdéséért. 2014-ben ő fogta össze a vonakodó európai kormányokat egy Oroszország elleni közös európai–amerikai szankcióprogram érdekében. Kezelte a görög pénzügyi válságot, és

élen jár a migrációs válság megoldásáért folytatott küzdelemben. Így az NSA lehallgatási botránya vagy a pénzügyi válságra adott válasz kapcsán felmerült nézeteltérések miatt időnként feszült viszony ellenére Merkel vált a legmegbízhatóbb kapcsolattá Obama számára.²⁸

Az amerikai elnök utolsó berlini látogatása fontosabb volt Németország, mint Amerika számára. A német külpolitika nyugatra fókuszált, és Donald Trump megválasztása kapcsán világossá tette a tengerentúli új vezetési stílussal kapcsolatos aggodalmait, mivel az sok esetben nemcsak merőben más elképzelést jelenít meg a világ ügyeinek kezelésében, de kihatással van a felek közti gazdasági, kereskedelmi kapcsolatokra, s közvetetten a német belpolitika alakulását is érintheti. Eközben azonban az USA figyelme már inkább Ázsia felé fordult, ahol több gazdasági lehetőséget sejt. Németország ekképpen úgy maradhat fontos partnere az Egyesült Államoknak, ha jobban kivészi a részét a világ problémáinak a megoldásából, s Európa vezető hatalmaként jobban azonosul a geopolitikai értelemben vett nagyhatalmi szereppel – amivel azonban számos kritikát is kivívhat maga ellen, különösen az Európai Unión belül.

Az új amerikai adminisztrációnak a német relációt illetően a legfontosabb kihívásokat minden bizonnyal az Oroszországgal való kapcsolat, a Közel-Kelet stabilitásának és békéjének a kérdése, valamint a NATO jövője jelenti majd. Az obamai évek megfelelő és stabil alapot teremtettek az új amerikai vezetés számára a német kapcsolatokban, ám az kérdéses,

hogyan fejlődés milyen irányt vesz majd a Trump-adminisztráció és az idén szeptemberben újjászerveződő német kormány irányítása alatt.

A kézirat lezárásának ideje: 2017. június 27.

Jegyzetek

- 1 Charlotte Potts: „Obama: From Popstar to a Leader Who Couldn't Fulfill All Germans' Hopes”. *Deutsche Welle*, <http://www.dw.com/en/obama-from-popstar-to-a-leader-who-couldnt-fulfill-all-germans-hopes/a-36405300>, 2016. november 15.
- 2 „Változhat-e a német külpolitika?” *Européer. Külpolitikai elemzések*, <http://www.européer.hu/elemezsek/nemetkulpol.html>, 2005.
- 3 Potts: i. m.
- 4 Marc Picke: „Historische Wende Obama erweckt das neue Amerika”. *Spiegel Online*, Elérhető: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/historische-wende-obama-erweckt-das-neue-amerika-a-588622.html>, 2008. november 5.
- 5 Christoph von Marschall: „Obamas Außenpolitik”. *Internationale Politik*, No. 5. (2014). <https://zeitschrift-ip.dgap.org/de/ip-die-zeitschrift/archiv/jahrgang-2014/september-oktober/obamas-aussenpolitik>, 2014. szeptember.
- 6 Peter Rudolf: „Liberales Hegemonie und Außenpolitik unter Barack Obama”. *SWP-Aktuell*, https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/aktuell/2016A56_rdf.pdf, 2016. augusztus.
- 7 „Barack Obama: Address to the People of Berlin”. *American Rhetoric*, <http://www.americanrhetoric.com/speeches/barackobamaberlinspeech.htm>, 2008. július 24.
- 8 Ondrejcsák Róbert: „American Foreign and Security Policy under Barack Obama: Change and Continuity”. In: *Panorama of Global Security Environment 2009* (szerk. Marjan Majer, Róbert Ondrejcsák, Vladimir

- Tarasovič és Tomás Valášek). Pozsony: Centre for European and North Atlantic Affairs, 2009. 147–161. o.
- 9 Rudolf: i. m. 3–4. o.
  - 10 Thomas Gutschker: „Kampf gegen den Terror Bei jedem fünften Drohnenangriff der Amerikaner stirbt ein Zivilist”. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, <http://www.faz.net/aktuell/politik/kampf-gegen-den-terror/bilanz-von-obamas-drohneinsatz-14320818.html>, 2016. július 3.
  - 11 Hettyey András: A vonakodó szövetséges? Németország külföldi katonai bevetései a viták és a számok tükrében”. *Külügyi Szemle*, Vol. 13. No. 1. (2014). 83. o.
  - 12 Josef Braml: „Obamas Berlin Besuch”. *Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik e. V.*, <https://dgap.org/de/think-tank/publikationen/fuenf-fragen/obamas-berlin-besuch>, 2013. június 17.
  - 13 „Embassy Espionage. The NSA’s Secret Spy Hub in Berlin”. *Spiegel Online*, <http://www.spiegel.de/international/germany/cover-story-how-nsa-spied-on-merkel-cell-phone-from-berlin-embassy-a-930205.html>, 2013. október 27.
  - 14 Marlies Uken: „Für Merkel geht Abhören unter Freunden gar nicht”. *Zeit Online*, <http://www.zeit.de/wirtschaft/2013-10/eu-gipfel-datenschutz>, 2013. október 24.
  - 15 Daniela Schwarzer: „Why Obama Couldn’t Rescue U.S.–German Relations”. *Foreign Policy*, <http://foreignpolicy.com/2016/04/22/why-obama-couldnt-rescue-u-s-german-relations/>, 2016. április 22.
  - 16 Bruce Stokes *et al.*: „Germany and the United States: Reliable Allies. But Disagreement on Russia, Global Leadership and Trade”. *Pew Research Center*, <http://www.pewglobal.org/2015/05/07/germany-and-the-united-states-reliable-allies/>, 2015. május 7.
  - 17 Von Marschall: i. m. 68–73. o.
  - 18 Elizabeth Pond–Hans Kundnani: „Germany’s Real Role in the Ukraine Crisis. Caught Between East and West”. *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/eastern-europe-caucasus/germany-s-real-role-ukraine-crisis>, 2015. április.
  - 19 Stephen F. Szabó: „Living Without Obama: Reflections on the State of German–American Relations”. *Transatlantic Academy*, <http://www.transatlanticacademy.org/node/975>, 2016. október 31.
  - 20 „Außenhandel. Zusammenfassende Übersichten für den Außenhandel (vorläufige Ergebnisse)”. *Statistisches Bundesamt*, https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/Aussenhandel/Gesamtentwicklung/ZusammenfassendeUebersichtenVorlaeufigPDF_2070100.pdf?__blob=publicationFile 39–43. o.
  - 21 „Außenhandel: USA sind wichtigster Abnehmer für deutsche Autobauer”. *Statistisches Bundesamt*, <https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/ImFokus/Aussenhandel/AmtsantrittTrump.html>, 2017. január 20.
  - 22 „U.S. Relations with Germany”. *U.S. Department of State*, <https://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3997.htm>, 2016. december 21.
  - 23 Szabó: i. m.
  - 24 Raymond J. Ahearn – Paul Belkin: „The German Economy and U.S.–German Economic Relations”. *Congressional Research Service*, <https://fas.org/sgp/crs/row/R40961.pdf>, 2010. január 27. 19. o.
  - 25 Christian Bluth: „Attitudes to Global Trade and TTIP in Germany and the United States”. *Bertelsmann Stiftung*, https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSt/Publikationen/GrauePublikationen/NW/Attitudes_global_trade_and_TTIP.pdf, 2016. 10–22. o.
  - 26 Potts: i. m.
  - 27 Braml: i. m.
  - 28 Benjamin Oreskes: „Germany: America’s Real Special Relationship. Brexit Accelerates U.S. Shift away from U.K.” *Politico*, <http://www.politico.com/story/2016/06/germany-brexits-relationship-225000>, 2016. június 30.